

مقدمه

آموزش و پرورش نقش موثری در جهت شکوفایی و پرورش استعدادها، قابلیت ها و توانمندی افراد هر جامعه دارد. دستگاه تعلیم و تربیت می تواند افراد جامعه را به شناخت و آگاهی برساند و به افرادی مسئول تبدیل کند.

از زمانی که آموزش رسمی در جوامع بشری رواج یافته، پرورش توانمندی ها یی همانند درک و فهم، استدلال، تفکر، خلاقیت، حل مسئله و قضاوت مورد تاکید بوده است. در راستای این موضوع یکی از هدف های آموزش عمومی در هر کشوری از جمله کشور ما پرورش افرادی کنجکاو، پرسشگر، جستجوگر و دارای سواد علمی فناورانه است که در حل مسائل روزانه خود توانا باشند (شهرتاش و همکاران، 1387:47). آموزش و پرورش یک رکن رسمی و اساسی برای انتقال فرهنگ و علم به نسل های آینده به ویژه جوانان بوده و نقش تعیین کننده ای در بقا و ثبات جامعه دارد؛ بنابراین توجه کارشناسان در انتخاب محتوای درسی و پیام های آن ها می تواند به سالم بودن فرآیند یادگیری و اندیشه و رشد همه جانبه دانش آموزان کمک کند.

اگر آموزش و پرورش را جریانی برای آماده کردن افراد برای حضور در جامعه در نظر بگیریم، ضرورت دارد که در متون آموزشی دقت لازم به عمل آید. (علاقه بند، 1373:136)

در هر جامعه ای ارزش هایی مورد نظر است که ترقی و پیشرفت آن جامعه به در نظر گرفتن آن ارزش ها است. همواره آموزش و پرورش به عنوان اصلی ترین نهاد تعلیم و تربیت، وظیفه درونی کردن ارزش ها و اصول حاکم بر جامعه را بر عهده دارد. (پارمحمدیان، 1377:25)

صاحب نظران برنامه درسی، تعاریف مختلفی از محتوا ارائه داده اند. تعریف الکساندر سیلور از محتوا عبارت است از «حقایق، مشاهدات، دریافت ها، تشخیص ها، طرح ها و راه حل های برگرفته از آن چه ذهن انسان ها درک می کنند» (ملکی، 1394:36)

محتوای کتاب درسی باید از ویژگی هایی همچون درستی، دقت، موضوعیت و متناسب با اهداف اجتماعی برخوردار باشد. یکی از الزامات نظام های آموزشی، به روز کردن محتوای کتاب های درسی است. تحلیل و بررسی به مولفان کتب درسی کمک می کند تا با شناخت ضعف ها و اشکالات و دریافت آسیب های موجود در رفع نقایص آن بکوشند و در هنگام تدوین، گزینش و انتخاب محتوای کتاب، با استفاده از تجربیات متخصصین امر محتوایی همه جانبه در نظر بگیرند.

محتوا عنصر عمده ای است که هدف برنامه ها از طریق آن تحقق می پذیرد. محتوا محور اصلی فعالیت های یاددهی و یادگیری است. بنابراین همانگونه که

کتاب درسی دارای محتوای مناسب می تواند جریان تدریس و یادگیری را تسهیل کند، کتابی هم که دارای محتوای مبهم باشد، مانع فعالیت های آزاد و خلاقانه معلم در جریان آموزش می شود. (قاسم پور مقدم و همکاران، 1398:29)

کتاب های درسی یکی از مهم ترین منابع یادگیری در نظام های آموزشی است و مواد اصلی برنامه درسی مدارس را تشکیل می دهند. تحلیل و بررسی و نگاه آسیب شناسانه به کتاب های درسی نیز تلاش مفید و ارزنده ای است، زیرا دانش آموزان و معلمان زیادی از آن بهره می برند. مطالعه و بررسی کتب درسی می تواند ارتباط بین برخی از مشکلات یادگیری دانش آموزان با برنامه درسی را آشکار نماید و کمک کند که مفاهیم برنامه درسی به شکل مناسبی در کتاب ها گنجانده شود.

به مجموعه مطالبی که بر اساس برنامه درسی برای رسیدن به اهداف آموزشی و تربیتی برای پایه های تحصیلی خاص تعریف می شود و منبع اصلی آموزش توسط معلم به شمار می رود، کتاب درسی می گویند (شعاری نژاد، 1394:63)

در تالیف کتاب های آموزشی به ویژه در کتاب های درسی، دقت در ساختار کتاب، ضروری است. توجه به جلد کتاب، صفحه آرایی و دیگر ویژگی های ساختاری، در فرآیند یادگیری، بسیار موثر است.

ساختار کتاب باید متناسب با سن و شرایط اجتماعی و روحی مخاطب باشد. یک ساختار درست می تواند در علاقه مند کردن مخاطب تاثیر شایسته ای داشته باشد.

در کشور ما اکثر فعالیت های آموزشی با محوریت کتاب های درسی صورت می گیرد و بیشتر این فعالیت ها و تجارب آموزشی دانش آموزان و معلمان بر محور آن سازماندهی می شود. این واقعیت باعث شده است که مولفان کتب درسی محتوای آموزشی دوره های تحصیلی را بر اساس نیازهای فراگیران تهیه و تدوین کنند.

محتوای ارزنده می تواند فراگیر را به تفکر، تعقل و اندیشیدن وادار کند و بر خلاف محتواهایی که صرفاً برای حفظ کردن و نمره آوردن است، محتوای مناسب می تواند منجر به یادگیری مهارت های مختلف گردد. در گذشته تعلیم و تربیت به معنای انتقال مهارت ها و معلومات بود. به همین علت، روش های تدریس بیشتر به روش سخنرانی بود.

زمانی دانش آموز وادار به تفکر می شود که با مسئله ای روبه رو شود و نتواند آن را حل کند. بنابر این در روش های آموزشی و در تنظیم تجارب یادگیری به منظور پرورش مهارت های تفکر باید زمینه ای را ایجاد نمود که دانش آموز درگیر مسئله

شود. پاسخ این پرسش ها نباید به راحتی در کتاب پیدا شود بلکه مستلزم مطالعه، کاوش و بررسی دقیق تر و عمیق تر دانش آموز گردد.

کتاب های درسی در صورتی می تواند تاثیر بیشتری بر مخاطب داشته باشد که بر اساس نظریات یادگیری جدید مانند شناخت گرایی تنظیم شده باشد. آموزش به روش باز می تواند منجر به فعالیت و پویایی بیشتر دانش آموز گردد. رویکرد های سنتی که معتقد با انباشتن اطلاعات در ذهن دانش آموزان بودند باید از بین برود و یادگیرنده در امر یادگیری مشارکت فعال داشته باشد و بتواند با محتوای کتاب درسی درگیر شود و از خود واکنش نشان دهد. (بیابانگرد، 1397:41)

پیشینه پژوهش

گر چه تحلیل کتاب درسی در بین پژوهشگران فراوان انجام شده است اما با یک دسته بندی مختصر می توان به این نکته مهم اشاره کرد که بسیاری از تحلیل ها مربوط به کتاب های درسی دوره ابتدایی است. تحلیل محتوای کتاب های عمومی و اختصاصی متوسطه دوم (از قبیل ، دین و زندگی، ادبیات فارسی، زبان انگلیسی، عربی، شیمی، زیست، فیزیک) نیز انجام شده است. اما تحلیل محتوای کتاب فلسفه (1) یا همان فلسفه یازدهم انجام نگرفته است.

مقاله «تحلیل محتوای کتاب آموزشی مهارت هایی برای زندگی از منظر صاحب نظران برنامه ریزی درسی

فرشته حاجی زاده، محمد آتشک مجله پژوهش در برنامه ریزی درسی ، بهار 94 شماره 44

مقاله «تحلیل محتوای کتاب های دین و زندگی دوره دبیرستان بر اساس میزان برخورداری آن ها از مولفه های وحدت اسلامی

بابک شمشیری و شهرزاد شاه سنی ، مجله تربیت اسلامی، پاییز و زمستان 92 شماره 17

مقاله « بررسی میزان تاثیر آموزه های دینی کتاب دین و زندگی 2 (سال دوم دبیرستان) از نظر دانش آموزان شهرستان سبزوار

عیسی متقی زاده، حسین یعقوبی ، مجله خانواده و پژوهش ، تابستان 1395 شماره 31

روش تحقیق

روش پژوهش حاضر در حوزه پژوهش های توصیفی قرار دارد. جامعه مورد بررسی در این پژوهش کتاب درسی فلسفه پایه یازدهم رشته علوم انسانی است. برای جمع آوری اطلاعات از روش تحلیل محتوا استفاده شده است.

معرفی کلی اثر

کتاب «فلسفه (1)» پایه یازدهم دوره دوم متوسطه در رشته ادبیات و علوم انسانی و نیز علوم و معارف اسلامی تدریس می شود. این کتاب 96 صفحه دارد که با کد 111226 توسط سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران در سال 1399 چاپ شده است.

این کتاب دارای یک پیشگفتار و سه فصل می باشد و در مجموع یازده درس دارد.

کتاب فلسفه (1) شامل سه بخش است. بخش اول درباره ماهیت فلسفه و مسائل پیرامونی آن است. بخش دوم مسائل مربوط به معرفت شناسی را طرح می کند. معرفت شناسی یکی از زیرمجموعه های اصلی فلسفه است و فیلسوفان، نظرات گوناگونی درباره مسائل آن بیان کرده اند. بخش سوم درباره انسان شناسی و فلسفه اخلاق است. این موضوع یکی از شاخه های مهم فلسفه است که امروزه از اهمیت خاصی برخوردار است و تفکر در آن به انتخاب شکل و سبک زندگی کمک می کند.

سرفصل های مطرح شده در کتاب فلسفه به شرح زیر می باشد

درس اول: چیستی فلسفه

درس دوم: ریشه و شاخصه های فلسفه

درس سوم: فلسفه و زندگی

درس چهارم: آغاز تاریخی فلسفه
درس پنجم: زندگی بر اساس اندیشه
درس ششم: امکان شناخت
درس هفتم: ابزارهای شناخت
درس هشتم: نگاهی به تاریخچه معرفت
درس نهم: چیستی انسان
درس دهم: چیستی انسان (1)
درس یازدهم: چیستی انسان (2)

تحلیل ساختار کتاب

در تهیه و تدوین کتاب های درسی ، توجه به ساختار کتاب اهمیت فوق العاده ای دارد. توجه به قطع و اندازه کتاب به عنوان نخستین قدم مورد تاکید است. طرح جلد کتاب، رعایت نشانه های نگارشی، صفحه آرایی کتاب و دیگر موارد جزو نکات ضروری در ساختار کتاب درسی هستند.

قطع و اندازه کتاب

قطع کتاب فلسفه (1) ، قطعی مناسب برای دانش آموزان متوسطه است. نوع کاغذ کتاب خوب و مرغوب است. معمولا این اندازه کتاب و تعداد صفحات متناسب دانش آموزان است.

طرح جلد کتاب

با آن که گفته اند نباید یک کتاب را از جلد آن قضاوت کرد اما طرح جلد کتاب ، بسیار مهم است. جلد کتاب از کیفیت خوبی برخوردار است ، استفاده از رنگ های مناسب و تصاویر متنوع قابل توجه است. جلد کتاب از آرم جمهوری اسلامی ایران، عنوان کتاب، مقطع، کد کتاب و تصاویر مختلفی تشکیل شده است. در جلد کتاب تصاویری از آثار باستانی و بناهای تاریخی ایران زمین است. گرچه تصاویر زیبایی انتخاب شده اما ارتباط مستقیمی با موضوع کتاب که فلسفه است، ندارد. البته این مهم در کتاب فلسفه (2) رعایت شده و در طرح جلد تصویری مرتبط با موضوع کتاب انتخاب شده است.

اندازه حروف ، طول بندها و جمله ها

متاسفانه در این کتاب با فونت ریز نوشته شده است که سبب ناراحتی چشم دانش آموزان در هنگام خوانش می گردد. طول بندها نیز به خوبی رعایت نشده است و فاصله سطرها از یکدیگر بسیار کم است که این خود هنگام مطالعه برای دبیران و دانش آموزان نامناسب است. بهتر است از فونت درشت تر خواناتر و با فاصله بیش تری استفاده می شد

رعایت آیین نگارشی و املائی

استفاده از نقطه، علامت سوال، علامت تعجب و سایر نشانه های نگارشی به ویژه گیومه و کمانک به درک بهتر مطالب کتاب کمک می کند در این کتاب ، نشانه های نگارشی به درستی استفاده شده است

طول برخی جملات بلند تر از حد معمول است که باید مولفان کتاب این نکته مهم را در نظر داشته باشند که طولانی شدن جمله ، درک سریع آن را با مشکل مواجه می کند

فاصله بندی و فضای سفید

استفاده منطقی و روشن از فضای سفید می تواند بر وضوح متن کتاب درسی بیفزاید. وضوح متن کتاب درسی به نوبه خود به درک و بازیابی اطلاعات از متن کمک می کند از طریق فاصله گذاری حروف و واژگان از هم جدا می شوند و با فاصله گذاری مناسب است که عبارت ها، بندها و پاراگراف ها از هم جدا می گردند. هم چنین فاصله درست تیترها و زیر تیترها از هم متمایز می شود

تحقیقاتی که در زمینه چشم در هنگام خواندن انجام شده است نشان می دهد که نشانه گذاری بصری از طریق فاصله گذاری برای درک متن، حائز اهمیت است

به طور کلی فاصله گذاری سبب می شود

.ساختار سازماندهی متن کتاب درسی به زودی درک شود

.ساختار متن کتاب درسی به مثابه یک کل دریافت گردد

حاشیه و زاویه متن کتاب درسی روشن گردد و خوانش متن کتاب سریع تر اتفاق می افتد. (رسولی، 1393:53)

در کتاب فلسفه یازدهم متاسفانه به «سفید نویسی» توجه ای نشده و در کمتر صفحاتی شاهد سفید نویسی می باشیم

در قسمت های مختلفی از صفحات کتاب حاشیه هایی را در سمت راست و چپ صفحه با عنوان « بیشتر بدانیم » شاهد هستیم . جدای از اندازه بسیار ریز و سطرهای بسیار نزدیک به هم که خوانش را با دشواری مشکل می کند. نکاتی که بیان شده ، ضرورتی برای دانش آموز ندارد. وجود این ستون ها سبب حواس پرتی دانش آموز و عدم توجه به متن اصلی می شود . به عنوان مثال در حاشیه « بیشتر بدانیم » صفحه 10 کتاب در توضیح موضوع بیان روش تفکر فلسفی موضوع آغاز عالم طبیعت یا بی آغازی را عنوان می کند که خود بحث مفصلی در فلسفه دارد.

اگر این مباحث و دانستن آن برای دانش آموز در این پایه و رشته تحصیلی لازم است که باید در متن نوشته شود. وگرنه حجم مطالب کتاب آن قدر هست که دیگر نوشتن این مطالب ضرورتی ندارد

قواعد املائی به درستی رعایت شده است و به جرات می توان گفت در سرتاسر کتاب یک غلط املائی ندارد که در خور تحسین است

صفحه آرای و تیترها

مسئله وجود تیتتر مناسب به تمرکز خواننده کمک می کند. تیتتر مناسب از ابهام مطالب می کاهد و به روشننگری متن و وضوح هدف نویسنده کمک شایانی می کند. به فراگیر کمک می کند که آن چه را از مطالب به یاد سپرده ، بهتر و دقیق تر آن را به یاد بیاورد

برخی از ویژگی های تیتتر عبارتند از این که تیتتر باید خلاصه باشد ، استحکام داشته باشد ، روشن باشد ، روان باشد ، وضوح داشته باشد، البته ابهام داشته باشد اما ابهام نداشته باشد

خلاصه بودن ، کوتاه بودن ، موزون بودن ، داشتن استحکام ادبی ، برخورداری از جنبه تحلیلی، از دیگر ویژگی های یک تیتتر خوب و موثر است

در اکثر صفحات کتاب از تیتتر های درست و به جا استفاده شده که هم روشن و روان است و هم به فهم بهتر کمک می کند. البته در چند جای کتاب از جمله در صفحه 78 از تیتتر طولانی استفاده شده است. و در صفحاتی از تیتترهای نامشخص استفاده شده است. مانند تیتتر صفحه 81 (تا بی نهایت)

صفحه آرای کتاب

صفحه آرایی کتاب باید با توجه به خصوصیات مخاطب انجام شود. مثلاً صفحه آرایی یک کتاب برای کودکان با صفحه آرایی برای بزرگسالان متفاوت خواهد بود. به همین دلیل نوع و اندازه‌ی حروف، استفاده از تصویر، ابعاد صفحه و... باید متناسب با مخاطب کودک، نوجوان یا بزرگسال منظور شود. علاوه بر این، باید صفحه آرایی، با شخصیت مخاطب تناسب داشته باشد. بطور مثال، صفحه آرایی برای کودکان شادتر و پرتحرک‌تر، و در مقابل صفحه آرایی برای بزرگسالان رسمی‌تر و جدی‌تر است.

در کل، صفحه آرایی کتاب فلسفه با توجه به معیارهای یک صفحه آرایی خوب، کتابی شلوغ در هم تنیده و فاقد زیبایی ظاهری است. ترکیب تصاویر، خطوط، متن، شفافیت و... به شکل متوازن صورت نگرفته است

کیفیت صحافی

اصولا کتاب های درسی دانش آموزان که بسیار پر استفاده است بهتر است جلد ضخیم و با صحافی سیم دار باشد که کم تر آسیب ببندد. اکثر دانش آموزان بعد از خرید کتاب، برای آسانی، و راحت ورق زدن، آن را سیم دار می کنند

تحلیل محتوایی کتاب

خلاصه ها

خلاصه ها در سه قسمت آغازی، میان متنی و پایانی قرار می گیرند. خلاصه آغازین به معرفی متن کتاب می پردازد و به خواننده برای خواندن کتاب کمک می کند کتاب فلسفه یازدهم فاقد خلاصه می باشد که یقیناً بهتر بود از خلاصه های مفید در ابتدا و انتهای درس ها استفاده می شد

سوال ها

پژوهش ها نشان داده است که آوردن سوال در کتاب باعث پویایی بیشتر فراگیران و مخاطبین می شود. در کتاب فلسفه (1) ستون هایی مانند «یافتن مصداق ها»، « تطبیق»، « به کار بندیم» سبب کنش بهتر و بیشتر فراگیران می شود و دخالت موثر دانش آموزان را در فرآیند یادگیری تسهیل می کند

انسجام منطقی مطالب (توالی)

مباحث فلسفی نیاز به یک انسجام و توالی مشخص دارد. خصوصاً این که دانش آموزان برای اولین بار با موضوع فلسفه آشنا می شوند. در نگاه اول کتاب از بخش های جداگانه تشکیل شده است. اما با دقت نظر بیشتر می توان فهمید که امر مهم توالی و انسجام منطقی مطالب در کتاب فلسفه در نظر گرفته نشده است.

مثلا در صفحه ای از کتاب درباره سوفسطاییان سخن می گوید، بحث را تمام نمی کند و چند صفحه جلوتر دوباره موضوع سوفسطاییان را مطرح می کند.

اعداد

برای علامت گذاری یا نشانه گذاری قسمتی از متن کتاب درسی به کار می روند و فهرست سازی ذهنی مفاهیم متن کتاب را تسهیل می کند. در برخی از کتاب ها ، پاراگراف ها شماره گذاری می شوند و یا تیترا ها و عنوان های اصلی که به فهم بهتر و انسجام ذهنی کمک می کند (رسولی، امیرآشنایی، 1393:55)

در این کتاب به جز در موارد خیلی ضروری مانند شماره صفحات کتاب، عدد فصل ها و ... از اعداد استفاده نشده است

مثال

استفاده از مثال صحیح، یکی از نکات و مواردی است که می تواند یک نوشته را بسیار اثر بخش کند و در کنار آن، بحث را برای مخاطب جذاب تر کرده و کاری کند که بهتر آن را درک کند. مثال های متعددی در کتاب برای تبیین مفاهیم فلسفی آورده شده است ، اما در برخی موارد از مثال های غیر مرتبط با موضوع کتاب استفاده کرده، مثلا از مثال هایی با موضوع زیست شناسی یا فیزیک برای تبیین مفاهیم فلسفی استفاده کرده است که در جاهایی نه تنها کمکی به امر یادگیری نمی کند بلکه نوشته را مبهم تر می سازد

فهرست کلی مطالب

کتاب فلسفه (1) دارای فهرست بندی درست و کاملی است که این فهرست بندی به بیان عناوین فصل ها و درس ها می پردازد و در فهم بهتر از کلیت کتاب به دانش آموز کمک خواهد کرد. مواجهه نخست دانش آموز با تعداد بخش ها و فصل ها و درس ها به فرآیند یادگیری بیشتر کمک می کند

بیان اهداف کلی

در پیشگفتار کتاب هدف اصلی تالیف این کتاب را تقویت تفکر فلسفی و توانایی دانش آموزان در حل مسایل فلسفی با توجه به نظرات فیلسوفان بزرگ و صاحب نام ، عنوان کرده است

مولفین کتاب این گونه توضیح داده اند که « این کتاب در بستری موضوعی-تاریخی تالیف شده تا در ضمن طرح موضوعات اساسی فلسفه، چگونگی فرآیند و شکل گیری دیدگاه های مربوط به هر موضوعی نیز تبیین گردد و با نقادی و مقایسه دیدگاه ها ، فرصت تفکر و اندیشه ورزی نیز به دست آید و قدرت انتخاب و «ارزیابی تقویت گردد

خلاصه و نتیجه گیری در پایان فصل

بهتر است که در پایان هر فصل کتاب خلاصه ای از مطالب ذکر شود تا نتیجه گیری بهتر و دقیق تر انجام شود که سبب فهم بهتر، درک دقیق تر و استنباط درست تر مطالب می گردد. بیان خلاصه و نتیجه گیری در کتاب فلسفه انجام نشده است.

منابع و مآخذ پایانی فصل

هر چند کتاب فلسفه (1) سه فصل مجزا و از لحاظ موضوع متفاوت دارد ولی برای هر کدام از فصل ها فهرست منابع تهیه نگردیده است. در حالی که قطعا مولفان کتاب از منابع متفاوتی برای تهیه فصل های کتاب استفاده کردند. البته در صفحات 94 و 95 کتاب، « کتاب شناسی» با ذکر 28 منبع آمده است که انصافا مولفان از منابع معتبر فلسفه استفاده کرده اند.

واژه نامه

بی تردید وجود اصطلاحات فلسفی در کتاب نیاز به واژه نامه دارد. بسیاری از صاحب نظران داشتن واژه نامه را برای کتاب خصوصا کتاب های آموزشی و درسی ضروری می دانند و آن را احترام به شخصیت و اندیشه مخاطب می دانند. (شارون گرسون، 2006:85)

در این کتاب، واژه نامه ای موجود نیست.

فهرست اماکن و اعلام

با وجود ذکر اماکن، اعلام و اشخاص، متأسفانه این کتاب فهرستی را برای اماکن و اعلام تهیه نکرده است که خود سبب زحمت بیشتر دبیران و به نحوی سردرگمی دانش آموزان می گردد.

تناسب محتوا با توان دانش آموز

بی تردید بیان مبحث دشوار و نسبتا پیچیده و مهم فلسفه متناسب با توان دانش آموز نیست. خصوصا این که در این کتاب مولفان از زبان نسبتا دشواری برای فهم مطالب کمک گرفتند. برخی از درس ها از جمله درس هشتم بسیار سنگین عنوان شده است. برخی از مباحث نیاز به توضیح بیشتری داشته ولی در بیان موضوع بسیار خلاصه گویی شده است.

سودمندی مطالب

این کتاب بیش تر به تاریخچه فلسفه اشاره دارد و در این مورد اطلاعات خوبی را به دانش آموزان منتقل می کند اما در مورد خود فلسفه ،متناسب با اهداف کلی کتاب که تاکید بر تقویت تفکر فلسفی و توانایی در حل مسایل فلسفی است، پیش نرفته است.

ارائه مطالب جدید

دانش آموزان در پایه یازدهم علوم انسانی و معارف اسلامی برای نخستین بار با این کتاب با مقوله فلسفه آشنا می شوند و تمامی مطالب برای آنان تازگی دارد.در تمام کتاب سعی شده است مطالبی جدید بر دانستنی های دانش آموزان اضافه گردد .

حجم متناسب با زمان آموزش

دانش آموزان در پایه یازدهم 2 ساعت در هفته درس فلسفه دارند.و این تعداد ساعت اصلا متناسب با تفهیم مطالب نیست. از طرفی در سیاست های آموزش و پرورش پرداختن به مباحث فلسفی و تفکر فلسفی جزو اسناد بالادستی است که توصیه شده است ولی در عمل ،گسترده گی مطالب کتاب از سویی و کمی زمان آموزش از طرفی، هم خوانی ندارد

تحلیل کتاب از نظر ویژگی های روان شناختی

ارائه مطالب از ساده به پیچیده

در برخی از درس ها این مهم (ارائه مطالب از ساده به پیچیده) رعایت شده است .درس با یک داستان کوتاه آغاز شده تا ذهن دانش آموزان به سوی مساله اصلی سوق داده شود در برخی درس ها نیز این مساله رعایت نشده است.مانند درس دوم (ریشه و شاخه های فلسفه)

برجسته کردن نکات مهم متن

اندازه یکنواخت مطالب کتاب به غیر از تیتروهای اصلی و ریز تیتورها، سبب شده است که خوانش آن را سخت جلوه دهد. هم از لحاظ زیبایی شناختی و هم از لحاظ روان شناختی

مانند صفحه 13 کتاب که بخش ریشه ای فلسفه را به دو بخش هستی شناسی و معرفت شناسی تقسیم می کند. بهتر بود این دو مورد را در کتاب برجسته می کرد.

تناسب با تجارب قبلی فراگیر

دانش آموزان در این کتاب برای اولین بار با فلسفه آشنا می شوند و در ده سال گذشته هیچ تجربه ای از فلسفه، مفاهیم فلسفی و ندارند. البته کتاب منطق در پایه دهم به عنوان پیش نیاز تدریس می شود. ولی این محتوا کافی نیست

استفاده از مطالب جذاب

لازم است در کتاب های درسی برای فهم دقیق تر از مطالب جذاب استفاده شود ولی متأسفانه

مطالب کتاب فلسفه آن قدر سنگین است که جذابیتی برای دانش آموز ایجاد نمی کند. مولفان می توانند با بیان تاریخ و داستان ها و حکایات ارزنده از لایه لای آثار فیلسوفان ویا داستان زندگی فیلسوفان به صورت مختصر به جذابیت کتاب کمک کنند.

نتیجه

کتاب درسی یکی از مهم ترین مواد آموزشی است که تاثیر فراوانی در فرآیند یاد دهی-یادگیری دارد. یکی از کتاب های مربوط به حوزه تفکر، اندیشه و خردگرایی، کتاب فلسفه (1) است که دانش آموزان رشته علوم انسانی در سال یازدهم می خوانند.

این کتاب سه بخش دارد و مجموعاً یازده درس را ارائه داده است. این مقاله به نقد و بررسی کتاب مذکور در دو بعد ساختار و محتوا می پردازد.

بر اساس یافته های پژوهش جلد کتاب از کیفیت بالایی برخوردار است و انتخاب و تضاد رنگ ها توجه خوانندگان را به خود جلب می کند اما تعدادی از تصاویر بر روی کتاب با محتوای کتاب تطابق ندارند حروف نگاری و صفحه آرایی کتاب از کیفیت بالایی برخوردار است. فاصله گذاری ها تناسب خوبی ندارند کتاب مورد بررسی به لحاظ درجه وضوح چاپ حروف و ثبات رنگ مطلوب است قطع اثر برای تعداد صفحات مناسب است. منابع کتاب اصلی و قابل توجه است اما تعداد منابع کم هستند.

با توجه با این که دانش آموزان برای نخستین بار با موضوع فلسفه آشنا می شوند و هیچ پیش زمینه ای ندارند، محتوا به صورت دشوار و پیچیده بیان شده. در پیشگفتار کتاب، هدف اصلی تالیف این کتاب را تقویت تفکر فلسفی و توانایی دانش آموزان در حل مسایل فلسفی با توجه به نظرات فیلسوفان بزرگ و صاحب نام، عنوان کرده است. اما با توجه به انتخاب محتوا این اتفاق نمی افتد و معلومات ارائه داده شده منجر به افزایش توانایی دانش آموزان در حل مسایل فلسفی نمی گردد.

مولفان و طراحان کتاب باید مضامین و محتوای فلسفی را در دوران تحصیل دانش آموزان در کلاس های پایین تر شروع کنند و با بیان ساده و حجم کم و مطالب سودمند دانش آموزان را با تفکر فلسفی آشنا نمایند. حجم بالای مطالب و چیدمان نادرست برخی دروس و ارائه پیچیده مطالب برای دانش آموزان دبیرستان جذابیتی ندارد و شاید دبیران را نیز دچار خستگی کند.

منابع

آزمند، محمد (1381)، بررسی کتاب درسی معیار در علوم انسانی، فصلنامه سخن، سمت، شماره 8.

آقازاده، محرم و نوروززاده، رضا (1385)، طراحی متن کتاب درسی دانشگاهی: بایدها و نبایدها، انتشارات سمت.

ارشادی نیا، محمدرضا (1397) آسیب شناسی کتاب درسی مبانی عرفان نظری با رویکرد تحلیل محتوا، روش پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، دوره 22، شماره. 42

افشار مهاجر، کامران (1388) درآمدی بر طراحی کتاب درسی به عنوان یک رسانه . موثر آموزشی، کتاب ماه هنر، شماره 32

امیر آتشیانی، زهرا، رسولی، مهستی (1393)، تحلیل محتوا با رویکرد کتب درسی، تهران: جامعه شناسان

بهرام بیگی، مهری (1395) نقش تصویر و رنگ آن در کتاب های درسی، ترویج علم، دوره 7، شماره 1

بیابانگرد، اسماعیل (1397) روان شناسی تربیتی، تهران: نشر روان

شعاری نژاد، علی اکبر (1394)، روان شناسی رشد، تهران: نشر اطلاعات

شهرتاش، فرزانه (1387) معرفی برنامه درسی فلسفه برای کودکان، اطلاعات. حکمت و معرفت

صادق زاده، علی رضا (1380) تربیت اسلامی ویژه و آسیب شناسی دینی راهنمای برنامه درسی، مرکز مطالعات تربیت اسلامی، تهران، نشر تربیت اسلامی

علاقه بند، علی (1373)، مقدمات مدیریت آموزشی، تهران: نشر بعثت

قاسم پور مقدم، حسین (1398)، راهبردهای مطالعه و یادگیری، تهران: انتشارات ظفر

یارمحمدیان، محمد حسین (1377) اصول و مبانی برنامه ریزی درسی، تهران: انتشارات یادواره کتاب